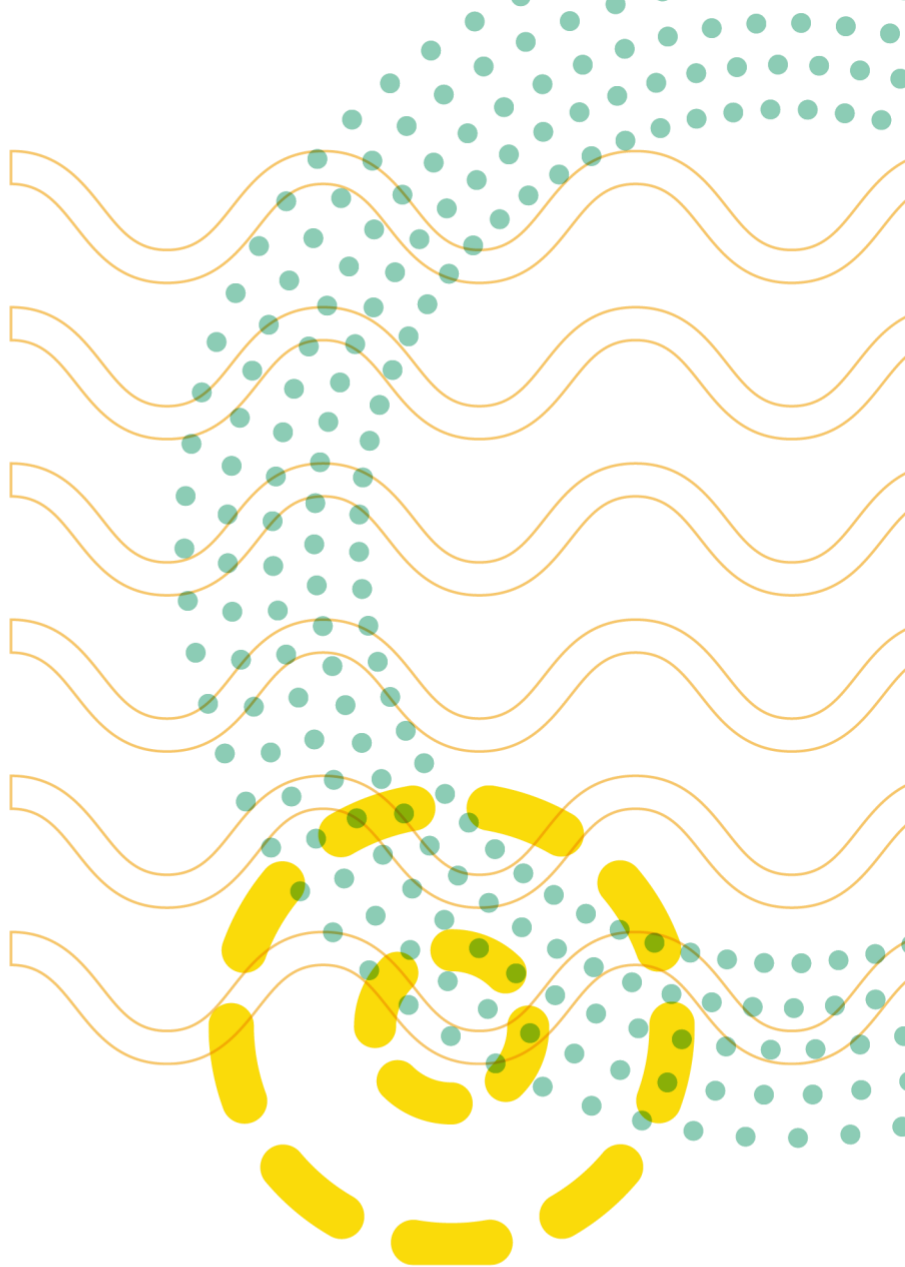

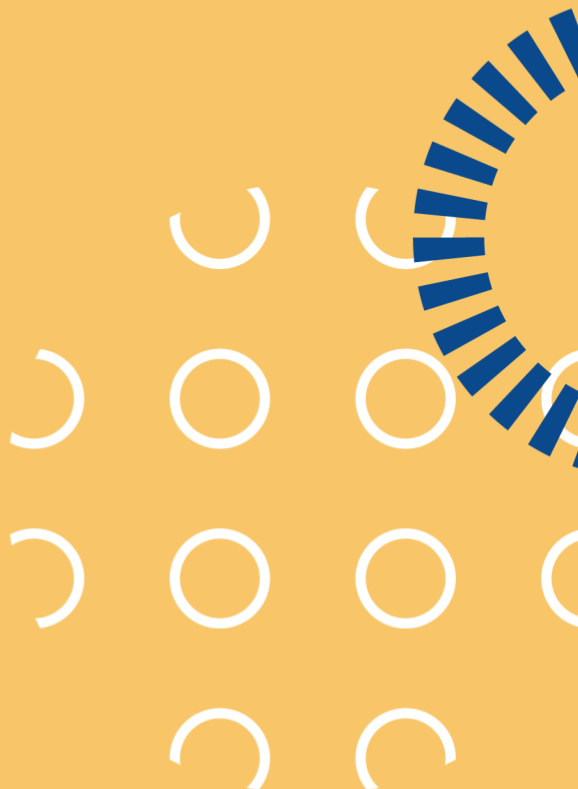
De maatschappelijke route voor warmte

*Versnelling van de energietransitie in de
gebouwde omgeving*

Position paper coöperatie Energie Samen UA

Inhoudsopgave

In het kort: wat de maatschappelijke route nodig heeft	4
Inleiding	5
I Bewoners zijn nodig in de warmtekoude-transitie	6
II Aanvulling op marktordening: maatschappelijke route met warmteschappen	7
III De potentie van de maatschappelijke route met warmteschappen: 2 miljoen WEQ	10
IV De realisatiekracht van bewonersinitiatieven op twee manieren verbeteren	12
V De bonus van deze benadering: brede waarde creatie, systeemintegratie en kennisdeling	13

In het kort: wat de maatschappelijke route nodig heeft

Aanpassing nieuwe Wet Collectieve Warmtevoorziening (WCW) in relatie met PAW en Klimaatakkoord

Om bewonersinitiatieven het perspectief te bieden dat zij zeggenschap over hun thuis behouden en kunnen doorgroeien tot warmteschappen, vraagt allereerst een rol in de ontwikkelingen. Om deze maatschappelijke route te laten slagen zijn daarom twee aanpassingen nodig binnen de nieuwe wet collectieve warmtevoorziening. Deze zorgen voor een goede aansluiting van de WCW op de wijkgerichte aanpak van het Klimaatakkoord en het PAW-programma:

1. **Bewonerszeggenschap over het buurtenergieplan.**
Het proces voor een buurtenergieplan met zeggenschap van bewoners, in samenwerking met de gemeente, borgen. De omgevingswet lijkt niet toereikend voor deze participatie omdat het niet enkel om de omgeving maar om het *thuis* gaat.
2. **Warmteschappen in de wet definiëren als lokaal eigendom voor warmte.**
De status van warmteschappen, ter onderscheid van reguliere marktpartijen, in de wet definiëren om lokaal eigendom voor warmte te regelen. Dit kan op basis van de Europese regelgeving rond energy communities.

Faciliterend kader met ontwikkeling van kennis en toegang tot financiering

Daarnaast is toegang tot kennis en geld nodig. Er zijn namelijk ook belemmeringen in de ontwikkeling van warmte-initiatieven door slechte toegang tot financiering en beperkte gezamenlijke kennisontwikkeling.

1. **Vul het Programma Aardgasvrije Wijken aan met bewonerscollectieven.**
Begin in wijken waar bewoners al actief zijn. Neem bewonersinitiatieven en warmteschappen op als volwaardige partner in dit programma zodat er in samenwerking kennis wordt ontwikkeld over een nieuw samenspel in de democratie, lokaal eigendom, lokale bronnen en hun modellen en data.
2. **Kennis en leerprogramma over het samenspel tussen gemeente, markt en bewonersinitiatieven in de ontwikkel en exploitatiefase van de warmtetransitie.**
Dat kan in samenwerking met het Expertisecentrum Warmte (ECW).
3. **Financiële arrangementen voor Warmteschappen en lokaal eigendom warmte.**
De uitbreiding van het coöperatieve ontwikkelfonds met warmte, een realisatiefonds dat voorziet in voldoende eigen vermogen en vreemd vermogen en zo nodig financiering van onrendabele toppen, en een waarborgfonds voor de exploitatie van coöperatieve warmtebedrijven.

Inleiding

In wijken waar bewonersinitiatieven actief zijn bewoners significant meer tevreden zijn over álle aspecten van de plannen: de rol van de gemeente, het aanbod en de betaalbaarheid daarvan, maar ook de participatiemogelijkheden. Het laat zien dat het werkt om te beginnen in wijken waar bewoners al actief zijn¹. Dit blijkt uit het in juni gepubliceerde onderzoek 'Bewonerstevredenheid Proeftuinen Aardgasvrije Wijken'.

Het wetsvoorstel Wet Collectieve Warmtevoorziening (WCW) is vastgelopen op de voorstellen met betrekking tot de marktordening. In dit position paper bieden wij een toekomstperspectief op het rollenspel binnen de marktordening, waarbij bewonersinitiatieven een volwaardige rol krijgen, die kan uitmonden in lokaal eigendom met een warmteschap. Dit zal dan vastgelegd worden in de WCW. Het resultaat hiervan is een maatschappelijk gedragen warmte-koude-oplossing voor elke wijk. Een warmteschap is, als democratisch bewonersbedrijf voor warmte en koude, een nieuwe speler in de markt. Daarnaast kunnen aanvullingen op het PAW-programma voor voortgang zorgen: begin in wijken waar bewonersinitiatieven al actief zijn en laat bewonersinitiatieven als volwaardige partner meedoen in het PAW-programma.

De kracht van de maatschappelijke route met warmteschappen

Bewoners zijn nodig in de warmtekoude-transitie, omdat zij de baas zijn over hun huis en energierekening. Daarom is een maatschappelijke route nodig in de warmtetransitie waarbinnen bewoners zich kunnen organiseren voor vraagbundeling, zeggenschap en (indien gewenst) lokaal eigendom via een warmteschap. Dit kan het beste gebeuren op wijk- of dorpsniveau, waar bewoners samen met de gemeente een plan maken: een buurtcoöperatie organiseert de wijk, maakt een plan met de bewoners en met de gemeente. Ze nodigt vervolgens marktpartijen uit om diensten te leveren voor de taken rond realisatie en het beheer die ze zelf niet kunnen vervullen. Op basis van dit plan kan de keuze voor het eigendom bepaald worden (publiek, privaat, warmteschap of een combinatie). Vanuit de maatschappelijke route ontstaat zo een vruchtbaar samenspel tussen overheid, markt en samenleving.

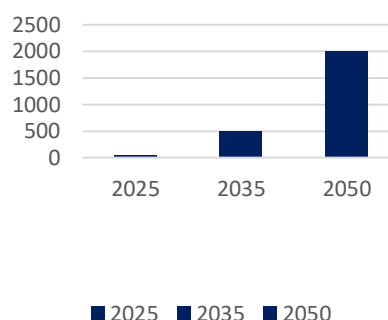
De maatschappelijke route heeft al 50.000 WEQ (woning equivalenten) in ontwikkeling. De raming is dat bij geschikte randvoorwaarden deze route goed kan zijn voor 2 miljoen WEQ in 2050.

De bonus van deze benadering is een brede waarde creatie, systeemintegratie en kennisdeling over en maatschappelijk draagvlak voor de warmtekoude-transitie, wat ook weer versnelling geeft. Lokale bronnen zorgen bovendien voor meer onafhankelijkheid van de wereldenergiemarkt. Voor een toekomstbestendig energiesysteem zijn lokale warmte en koeling cruciaal.

In de volgende hoofdstukken beschrijven wij wat er nodig is om dit voor elkaar te krijgen.

Potentie
maatschappelijke
route in WEQ * 1000

¹ Reactie Buurtwarmte op bewonerstevredenheidsonderzoek: <https://buurtwarmte.energiesamen.nu/nieuws/1200/les-geleerd-uit-onderzoek-ministerie-kies-voor-bewonersinitiatieven-in-leerprogramma-programma-aardgasvrije-wijken>

I Bewoners zijn nodig in de warmtekoude-transitie

De warmtekoude-transitie raakt bewoners op vele dimensies

Zonder medewerking van bewoners (eigenaarbewoners en huurders) gaat de warmtekoude-transitie niet lukken. Een erkende rol van bewoners is nodig in de warmtekoude-transitie:

- Bewoners hebben zeggenschap over hun huis en energievoorziening: bewoners betalen de energierekening, voor veranderingen van huurwoningen is instemming van tenminste 70% van de huurders nodig en kopers zijn eigenaar van hun huis.
- Het gaat bij warmte en koude over het thuisgevoel, met koken, gezelligheid en comfort.
- De warmtekoude transitie vraagt een verandering van gedrag.
- De warmtekoude transitie vraagt aanpassingen in de leefomgeving
- Warmte en koeling zijn basislevensbehoeften die in een lokaal monopolie georganiseerd worden en dus niet met marktmechanismen gereguleerd kunnen worden.

De rol van bewoners is dus veel groter dan voorgesteld in de Omgevingswet, de concept Wet Collectieve Warmtevoorziening en het Klimaatakkoord. Een wijkgerichte aanpak helpt, als die begint bij de bewoners. Voor de warmtekoude transitie is gedegen bewonersparticipatie nodig.

Bewoners meer tevreden in wijken met bewonersinitiatieven

In wijken met bewonersinitiatieven zijn bewoners significant meer tevreden over álle aspecten van de plannen: de rol van de gemeente, het aanbod en de betaalbaarheid daarvan, maar ook de participatiemogelijkheden. Het onderzoek laat zien dat het werkt om te beginnen in wijken waar bewoners al actief zijn en om serieus samen te werken met bewoners². Dit blijkt uit het in juni verschenen 'Bewonerstevredenheid Proeftuinen Aardgasvrije Wijken'.

De gunstige waardering van PAW-projecten komt volgens het rapport Bewonerstevredenheid Proeftuinen Aardgasvrije Wijken met name van bewoners uit wijken waar een bewonersinitiatief actief is en waar is gekozen voor een bottom-up-aanpak. Dit laat zien dat bewonersinitiatieven de motor van de wijkgerichte aanpak zijn. Ze zorgen ervoor dat bewoners in gesprek gaan over mogelijke oplossingen en projecten gerealiseerd kunnen worden.

Een verbingsstrategie is nodig

De warmtekoude transitie verloopt onnodig traag en de kosten van de transitie worden onnodig duur omdat de belangen, het zeggenschap en het thuisgevoel van bewoners geen serieuze plek hebben in het huidige model. Dit model wordt gedomineerd door overheid en markt. Het is over de datum, omdat het de burgers in de samenleving op de bank (inactief) houdt als consument, kiezer en belastingbetaler. De prikkels die zij krijgen activeren hen niet in de warmtekoude transitie. De analyse van Energie Samen is dat de motivatie van burgers niet intrinsiek wordt omdat de burgers geen deel uitmaken van de ontwikkelingen³. Overheid en markt proberen eigenlijk een product te verkopen waar de burger niet om heeft gevraagd. Een wending van de wijkgerichte aanpak naar een individuele aanpak gaat niet helpen, omdat de individuele aanpak dezelfde beperkingen heeft en bewoners enkel als consument aanspreekt.

Er is een verbingsstrategie vanuit de samenleving nodig⁴. We noemen dat de maatschappelijke route.

² Reactie Buurtwarmte op bewonerstevredenheidsonderzoek: <https://buurtwarmte.energiesamen.nu/nieuws/1200/les-geleerd-uit-onderzoek-ministerie-kies-voor-bewonersinitiatieven-in-leerprogramma-programma-aardgasvrije-wijken>
 Artikel over PAW en initiatieven: <https://energeia.nl/energeia-artikel/40094113/bijna-helpt-bewoners-geeft-programma-aardgasvrije-woningen-onvoldoende>

³ Zie ook 'De nieuwe route' van Anke Siegers die precies dezelfde analyse maakt voor het sociale domein.

⁴ De impasse tussen behoud en verandering is onderdeel van transities. Dit doorbreken "vraagt een verbingsstrategie, een transitiebeweging, die niet vertrekt vanuit beleid of markt, maar vanuit de samenleving." Derk Looibach. <https://drift.eur.nl/publicaties/de-formatie-volgens-derk-looibach-tussencoalitie-of-transitiekabinet/>

II Aanvulling op marktordening: maatschappelijke route met warmteschappen

Er valt veel te zeggen over de interactie tussen overheid en markt in de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Vooralsnog is de constatering echter dat het totaal niet opschiet als woningeigenaren zich niet organiseren. De sleutel ligt volgens Energie Samen in het vergroten van het maatschappelijk organisatievermogen dat functioneert op basis van intrinsieke motivatie. Warmte en koude zijn basisbehoeften. Er is een driehoekje nodig om snelheid te maken: van overheid, markt en bewonersinitiatieven die elkaar de bal toespelen.

Ook het Overlegorgaan voor de Fysieke Leefomgeving (OFL) signaleert dat de positie voor lokaal eigendom bij warmte ontbreekt, dat participatie geen integraal onderdeel is van de concept nieuwe warmtewet⁵ en pleit voor een derde, maatschappelijke route⁶.

De oplossingsrichting van Energie Samen: pas het spel en de spelregels aan, en breng collectieven van woningeigenaren in de positie dat ze volwaardig mee kunnen spelen. Stel ze in staat om eigenaar te zijn van het vraagstuk zodat ze zelf de vraagkant kunnen organiseren. En maak het mogelijk dat ze, indien gewenst, als warmteschap warmte in lokaal eigendom kunnen nemen.

Warmteschap als nieuwe democratische marktspeler

De afgelopen jaren zijn Europese richtlijnen van kracht geworden. De Europese richtlijnen bieden goede handvatten om de eigen positie van warmte-initiatieven vast te leggen in wetgeving, zoals in de nieuwe warmtewet. Dat loopt via een definitie en via een faciliterend kader. Energie Samen heeft als eerste in Europa een nieuwe marktspeler geïntroduceerd, waarbij de eigen positie van de warmte-initiatieven is gedefinieerd met de naam: warmteschap. Het warmteschap is een gebiedsdemocratie met lokaal eigendom en zeggenschap.⁷ In 2021 moet deze definitie in Nederlandse wetgeving opgenomen zijn.

Deze positie van het warmteschap bevat drie onderscheidende elementen:

1. Het warmteschap kan zich bezighouden met alle elementen uit de warmteketen: bron, net, levering, isolatie, koude of andere energiediensten.
2. Zeggenschap en eigendom liggen bij leden of aandeelhouders die in de nabijheid van het hernieuwbare energieproject gevestigd zijn, zoals eigenaarbewoners, huurders, lokale bedrijven.
3. Het warmteschap werkt met sociale spelregels, zoals een democratische organisatie met zeggenschap en inclusiviteit en waardegericht werken met profit for purpose;

Samenwerking met gemeenten, woningbouwcorporaties, netbeheerders, waterschappen en lokale bedrijven binnen een warmteschap is mogelijk. Samen kunnen deze partijen lokaal eigendom vormgeven. Daarnaast is samenwerking met energiebedrijven mogelijk.⁸

De maatschappelijke route

Het startpunt voor de warmtetransitie is het wijkniveau, omdat warmte en koude het beste gebiedsgericht georganiseerd kunnen worden. Zo kan je de lokale kennis benutten, rekening houden met lokale bronnen en met de verduurzaming van de huizen en gebouwen in het gebied. In het gesprek in de buurt over warmte en koude leren

⁵ Brief 11 september 2020 aan de minister van BZK, mevrouw Ollongren.

<https://www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl/actuele+projecten/actuele+projecten+overzicht/aardgasvrije+wijken/signalen+en+inzichten/2/1776468.aspx?t=Jaarrapporten-en-signalen>

⁶ Brief 13 juli 2021 aan de minister van BZK, mevrouw Ollongren.

<https://www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl/actuele+projecten/actuele+projecten+overzicht/aardgasvrije+wijken/signalen+en+inzichten/2/1776468.aspx?t=Jaarrapporten-en-signalen>

⁷ Een korte introductie in animatie op het warmteschap: <https://www.youtube.com/watch?v=QtCE5oSaSBk>

⁸ De precieze definitie voor energy communities heeft Energie Samen uitgewerkt in de consultatiereactie op de concept Wet Collectieve Warmtevoorziening. <https://buurtwarmte.energiesamen.nu/nieuws/97/reactie-consultatie-warmtewet-20-3-kansen-tot-verbetering>

bewoners over de mogelijkheden en aanpassingen die nodig zijn. Het maatschappelijk organisatievermogen bouwt zich al jaren op in de energiesector, de zorg, deelmobiliteit, de voedingssector en in het sociale domein. De warmtetransitie kan een versneller zijn om het maatschappelijk organisatievermogen verder op te bouwen.

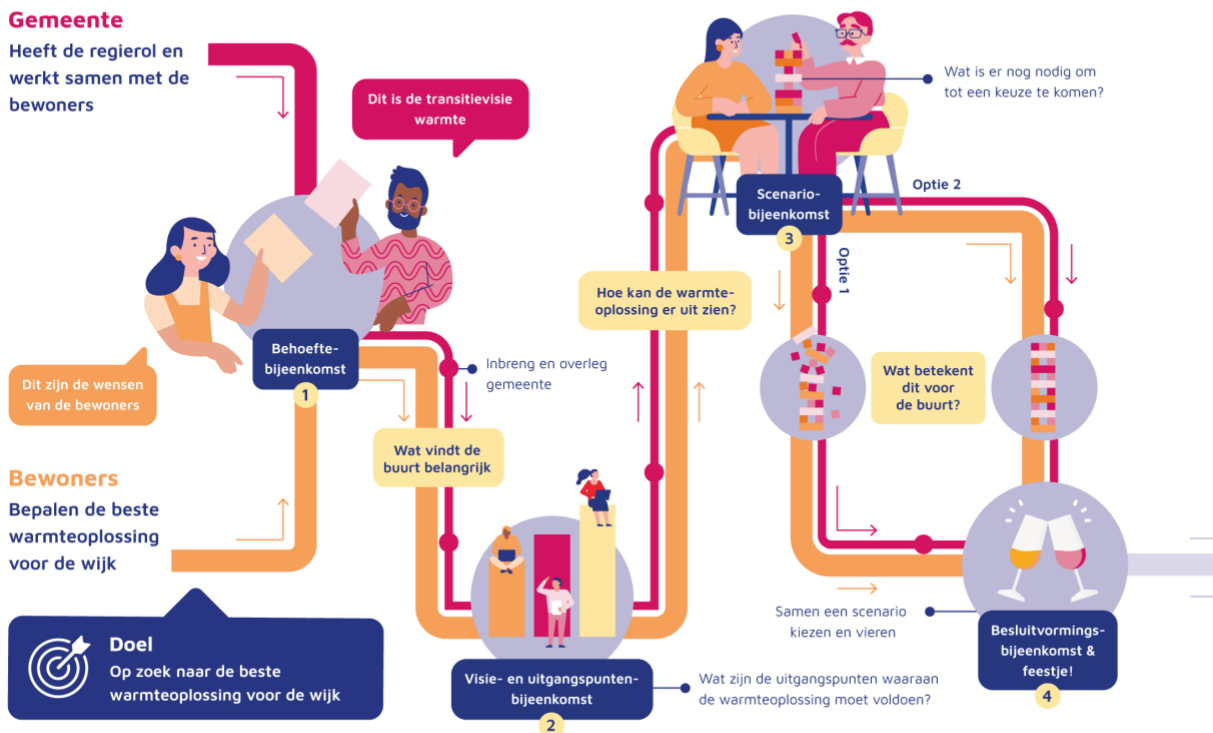
Buurtenergieplan

Duurzame warmte start met een buurtenergieplan waarin bewoners (eigenaarsbewoners en huurders) samen met de gemeente de beste warmteoplossing kiezen. Deze participatie gaat verder dan de basiseisen uit de Omgevingswet. Het gaat namelijk niet om de omgeving, maar om het *thuis* van mensen. De democratie van deze buurtaanpak en de representatieve democratie van de gemeente vullen elkaar in dit proces aan. Dit zorgt voor een versterking van de lokale democratie.

Samen een buurtenergieplan maken

Gemeente

Heeft de regierol en werkt samen met de bewoners

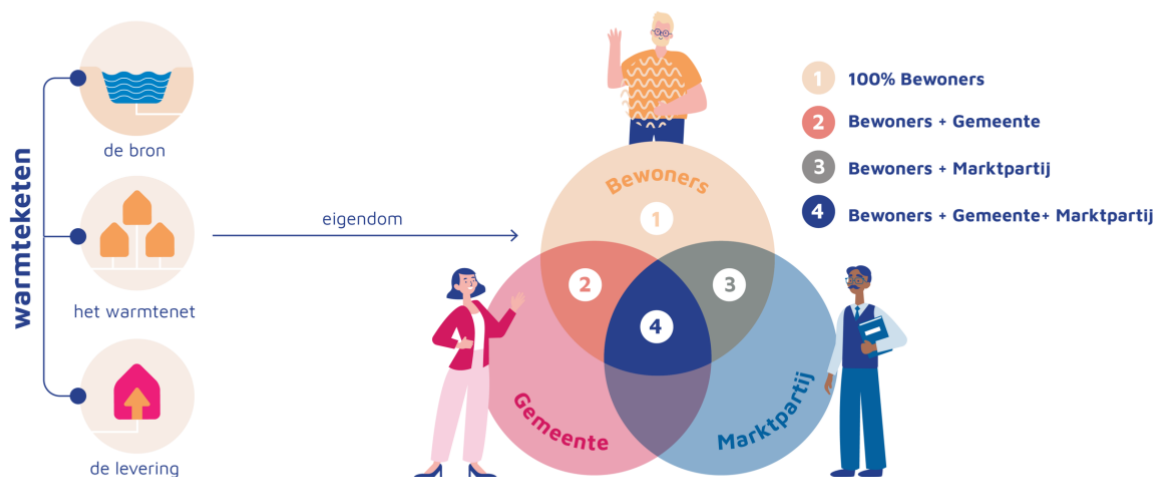
Lokaal eigendom voor warmte

Ook bepalen bewoners of ze lokaal eigendom willen, of dat de gemeente of de markt het gaat doen. Er zijn verschillende combinaties van gedeeld eigendom mogelijk. Binnen de warmteketen van bron, net en levering kan het eigendom ook verder uitgewerkt worden. In alle varianten (maatschappelijk, publiek en privaat) zijn marktpartijen nodig om infrastructuur aan te leggen en beheren, en andere diensten te verlenen. Ook bij lokaal eigendom en warmteschappen zal dus een enorme dienstenmarkt ontstaan van projectleiders, adviesbureaus, bouwbegeleiders, leveringsdiensten, beheerdiensten en financiële diensten. Allemaal om in de behoeften en wensen van de bewoners in de wijk te voorzien.

Vanuit de maatschappelijke route kan een nieuw samenspel van overheid, markt en samenleving ontstaan dat de warmtetransitie in beweging brengt.

Vier warmteschapmodellen

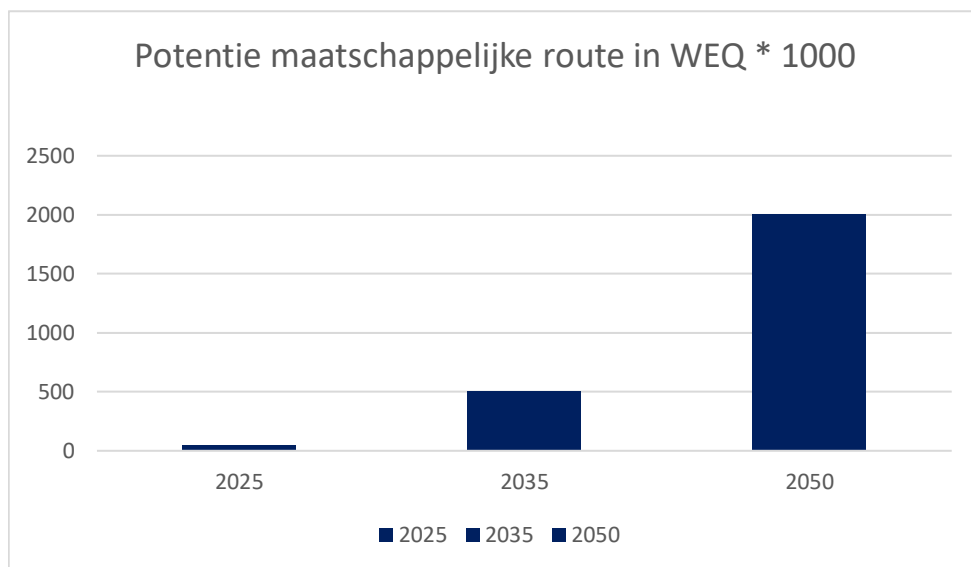
Wie heeft het eigendom en de zeggenschap over de warmteketen?

III De potentie van de maatschappelijke route met warmteschappen: 2 miljoen WEQ

De potentie van de maatschappelijke route: 2 miljoen WEQ (woningequivalenten)

Energie Samen heeft een netwerk met 150 serieuze bewonersinitiatieven die bezig zijn met collectieve warmtevoorzieningen in hun eigen wijk of dorp. Er zijn 25 koplopers die hun warmtevoorziening in ontwikkeling hebben, geregeld samen met een gemeente of warmtebedrijf. Vele initiatieven geven grote aantallen. Op basis van overzichten van de verschillende projecten zien we dat er 50.000 WEQ in ontwikkeling zijn. De potentie van deze initiatieven is dat de concepten herhaald en uitgebreid kunnen worden. De raming is dat dit 500.000 WEQ in 2035 oplevert en 2 miljoen WEQ in 2050.

Technische modellen met lokale bronnen en besparing

Binnen de coöperatieve beweging komen vier modellen voor duurzame warmte vaak voor. Deze modellen werken met lokale bronnen. Er is meestal sprake van lage tot midden temperatuur. Dat is energetisch het meest voordelig en duurzaam. De modellen werken met collectief organiseren en maken lokaal eigendom mogelijk. Uitbreiding tot 5^e generatie warmtenetten is ook mogelijk.

- **Zonnewarmte** met WKO, zeer lage temperatuur en koeling: [Spaargas Zonnet, Haarlem](#).
- **Aquathermie** met WKO: midden temperatuur en koeling [Ketelhuis WG, Amsterdam](#) & lage/middentemperatuur [Warm Heeg, Heeg](#).
- **Warmtepompen**, lage temperatuur en koeling, isoleren, collectief organiseren en inkopen, met stroom van zon of wind in lokaal eigendom: [Enerzij Koöperaasje Garyp, Garyp](#).
- **Lokale restwarmte**: [Meerenergie, Amsterdam](#).

De modellen kennen daarnaast stapsgewijs isoleren. Veel collectieven werken met energiecoaches en het digitale Hoomdossier⁹. Deze combinatie maakt het mogelijk om de stappen voor verduurzaming en warmtevraag voor echt elke woning in beeld te krijgen en bovendien bewoners te helpen om maatregelen te nemen. Binnen de coöperatieve beweging pakken lokale initiatieven de warmtekoude en verduurzaming van de huizen samen op.

Met lokale bronnen, lage/midden temperatuursystemen en besparing bieden collectieve oplossingen in potentie een optimale CO2-reductie.

⁹ Meer info: <https://hoom.nl/>

Onderschatting potentieel lokale bronnen door onvolledige data en modellen

De potentie van collectieve oplossingen met lokale bronnen wordt consequent onderschat.¹⁰ In de modellen worden LT en woningaanpassingen te duur voorgesteld. In de transitievisies warmte en komen lokale bronnen te weinig aan bod en blijven onzichtbaar als substantiële oplossingsrichting.

In het Klimaatakkoord wordt de verwachte warmtevraag voor de gebouwde omgeving geschat op 333 petajoule (PJ) in 2030. Volgens RVO is er een potentie van 450 PJ lokale restwarmte lt en mt. Het netwerk aquathermie laat zien dat met aquathermie de helft van de warmtevraag voor de gebouwde omgeving vervuld kan worden.¹¹ Bewonerscollectieven en lokale bedrijven laten momenteel de kansen van lokale bronnen zien in een leerprogramma van DRIFT. We geven twee voorbeelden:

- De businesscase van Zonnet van Spaargas in Haarlem is gevalideerd met een second opinion. Dit ZLT-net met zonnewarmte, WKO en isolatie woningen is bij oude huizen de goedkoopste en de meest duurzame oplossing.
- In Den Haag is berekend dat lokale bronnen tenminste 85% van de basislast van warmte kunnen leveren.

Anders naar efficiëntie kijken

Het dominante denken gaat uit van grootschalige warmtenetten op basis van centrale bronnen of individuele warmtepompen. Grootschalige warmtenetten beloven efficiëntie vanwege schaalvoordelen. Ze werken echter met hoge temperaturen wat warmteverlies geeft. Daarnaast zal koeling apart geregeld moeten worden. Warmte en koude zijn gebieds- en gebouwfafhankelijk. Lokale bronnen maken maatwerk en de combinatie van warmte en koude mogelijk. Systeemintegratie, opslag en flexibiliteit zijn goed mogelijk. Daarnaast is bij lagere temperaturen het warmteverlies bij transport beperkt. De projecten met lokale bronnen die in ontwikkeling zijn, bieden beter inzicht in efficiëntie in de warmtekoude transitie. Er is meer kennis en beter ontsluiting van kennis nodig over de efficiëntie van lokale bronnen.

¹⁰ Urgenda heeft een mooi overzicht voor warmte gemaakt, maar onderschat de potentie van collectieve oplossingen met lokale bronnen vanwege modellen waar LT consequent te duur wordt voorgesteld. <https://www.urgenda.nl/visie/tussen-kolen-en-parijs/>

¹¹ Netwerk Aquathermie: <https://www.aquathermie.nl/home/default.aspx>. De potentie van aquathermie kan volgens Deltares 200 PJ zijn: <https://ce.nl/publicaties/nationaal-potentieel-van-aquathermie/>. Cijfers van RVO via Urgenda, Tussen kolen en Parijs.

IV De realisatiekracht van bewonersinitiatieven op twee manieren verbeteren

Belemmeringen in de voorgestelde Wet Collectieve Warmtevoorziening, financiering en kennisontwikkeling

De grootste zorg van bewonersinitiatieven is dat de overheid hun bewonersinitiatief het recht ontnemt om (in afstemming met de gemeente) een plan te maken en om zich door te ontwikkelen tot een coöperatief warmtebedrijf in hun eigen buurt. De voorgestelde marktordening in de nieuwe warmtewet geeft twee problemen:

- In het proces om tot een warmteoplossing te komen is er amper ruimte voor bewonersparticipatie of zeggenschap. Het kavelplan voor de warmtekoude oplossing zal op basis van de transitievisie warmte gemaakt worden. Daarna, als de oplossing al op hoofdlijnen besloten is, is er pas contact met bewoners om ze een aanbod te doen en het plan definitief te maken. De transitievisie warmte kent momenteel beperkte bewonersparticipatie. Een kavelplan van een bedrijf zal naar verwachting ook amper bewonersparticipatie kennen. Het wijkuitvoeringsplan moet wel in het omgevingsplan landen maar dat geeft momenteel geen borging van de bewonersbetrokkenheid die nodig is. Ook de rol van de gemeenteraad is in de huidige voorstellen beperkt. De gemeente heeft geen ruimte om eigen criteria te bepalen om basis waarvan een kavel uitgegeven moet worden.
- Het Warmteschap, het coöperatieve warmtebedrijf van het gebied, zal in de ontwikkelfase moeten concurreren met commerciële marktpartijen. De kans is dan aanwezig dat hen het initiatief wordt ontnomen. Dat is onredelijk omdat het om hun eigen initiatief en hun eigen buurt, huis en energierekening gaat.

Deze problemen laten zien dat de relatie tussen het Klimaatakkoord en WCW niet goed geregeld is. Ze zullen de betrokkenheid van bewoners onderuithalen en de warmtetransitie verder vertragen. Dit risico kan worden weggenomen door de zeggenschap van bewoners in de planfase beter vast te leggen en warmteschappen wettelijk te definiëren in de WCW en een andere status te geven dan marktpartijen. Dat is precies de bedoeling van de Europese richtlijnen over Energy Communities.

Belemmeringen zijn daarnaast een slechte toegang tot financiering, en onvoldoende gezamenlijke kennisontwikkeling. Het Europees wettelijk voorgeschreven faciliterend kader voor Energy Communities deze belemmeringen weghalen. Energie Samen stelt twee manieren voor om de zeggenschap van bewoners en realisatiekracht van bewonerscollectieven te versterken.

1. Aanpassing nieuwe Wet Collectieve Warmtevoorziening (WCW) in relatie met PAW en Klimaatakkoord

Om bewonersinitiatieven het perspectief te bieden dat zij zeggenschap over hun thuis behouden en kunnen doorgroeien tot warmteschappen, vraagt allereerst een rol in de ontwikkelingen. Om deze maatschappelijke route te laten slagen zijn daarom twee aanpassingen nodig binnen de nieuwe wet collectieve warmtevoorziening. Deze zorgen voor een goede aansluiting van de WCW op de wijkgerichte aanpak van het Klimaatakkoord en het PAW-programma:

- I. **Bewonerszeggenschap over het buurtenergieplan.**
Het proces voor een buurtenergieplan met zeggenschap van bewoners, in samenwerking met de gemeente, borgen. De omgevingswet lijkt niet toereikend voor deze participatie omdat het niet om de omgeving maar om het *thuis* gaat.
- II. **Warmteschappen in de wet definiëren als lokaal eigendom voor warmte.**
De status van warmteschappen, ter onderscheid van reguliere marktpartijen, in de wet definiëren om lokaal eigendom voor warmte te regelen. Dit kan op basis van de Europese regelgeving rond energy communities.

2. Faciliterend kader met ontwikkeling van kennis en toegang tot financiering

Daarnaast is toegang tot kennis en geld nodig. Er zijn namelijk ook belemmeringen in de ontwikkeling van warmte-initiatieven door slechte toegang tot financiering en beperkte gezamenlijke kennisontwikkeling.

- I. **Vul het Programma Aardgasvrije Wijken aan met bewonerscollectieven.** Begin in wijken waar bewoners al actief zijn. Neem bewonersinitiatieven en warmteschappen op als volwaardige partner in dit programma zodat er in samenwerking kennis wordt ontwikkeld over een nieuw samenspel in de democratie, lokaal eigendom, lokale bronnen en hun modellen en data.
- II. **Kennis en leerprogramma over het samenspel tussen gemeente, markt en bewonersinitiatieven in de ontwikkel en exploitatiefase van de warmtetransitie.** Dat kan in samenwerking met het Expertisecentrum Warmte (ECW).
- III. **Financiële arrangementen voor Warmteschappen en lokaal eigendom warmte.** De uitbreiding van het coöperatieve ontwikkelfonds met warmte, een realisatiefonds dat voorziet in voldoende eigen vermogen en vreemd vermogen en zo nodig financiering van onrendabele toppen, en een waarborgfonds voor de exploitatie van coöperatieve warmtebedrijven.

V De bonus van deze benadering: brede waarde creatie, systeemintegratie en kennisdeling

Open source kennisdeling

De coöperatieve beweging maakt een steile leercurve door naar een professionele speler in de warmtemarkt. Bewonerscollectieven leren daarin veel van elkaar. En omdat ze onderling niet concurreren, is open source kennisdeling de regel. Binnen de Energie Samen Academie organiseren we werksessies om kennis te ontwikkelen en te ontsluiten. Om dat proces te versnellen werkt Energie Samen ook samen met kennisinstituten en met partijen die relevante kennis hebben opgebouwd, waaronder met een Deense partner die al 30 jaar actief is in het ondersteunen van warmtecoöperaties in Denemarken. Deze Energie Samen Academie deelt al open source kennis en krijgt binnenkort een actuele kennisbank. Het voordeel van de maatschappelijke route is dat kennis snel opgedaan en gedeeld wordt.

Samenwerking en organisatie voor systeemintegratie

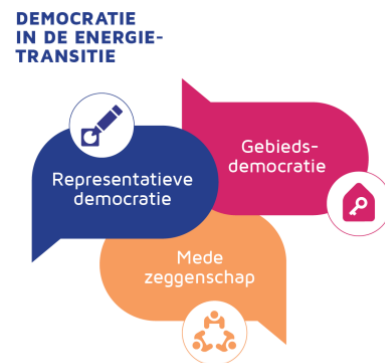
Netcongestie en wisselingen in aanbod van gas en elektra zijn knelpunten in de energietransitie. Het bufferen van energie voor periodes met weinig aanbod is noodzakelijk. Warmteopslag is in potentie een belangrijk onderdeel van systeemintegratie. Collectieven kunnen de vraagkant van energie afstemmen op het aanbod, bijvoorbeeld met een smartgrid voor warmtepompen.¹² Energiecoöperaties zijn op allerlei manieren bezig met flexibilisering en systeemintegratie en zijn bereid hier goed op samen te werken en op te blijven innoveren.¹³

Meervoudige waarden

De gebiedsgerichte benadering van Buurtwarmte en lokale warmte-initiatieven samen met bewoners geeft vele voordelen, naast het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Deze buurtaanpak zorgt ook voor sterke sociale structuren, het versterken van de lokale democratie met een gebiedsdemocratie, versterken van de lokale economie en werkgelegenheid, het verbeteren van de leefomgeving, de combinatie met vergroenen en waterberging en aandacht voor energiearmoede¹⁴ en klimaatrechtvaardigheid.¹⁵

Lokale bronnen voor meer duurzaamheid en onafhankelijkheid

De warmte van de zon, water en lucht is overvloedig en lokaal voorhanden. Het zijn hernieuwbare en dus duurzame bronnen, die tegelijk voor koeling zorgen. We hoeven het enkel op te wekken of te oogsten. Lokale bronnen geven bovendien meer onafhankelijkheid van politieke verhoudingen op wereldschaal. De huidige stijgende aardgasprijzen met zorg over leveringszekerheid in de winter herinneren ons aan het belang van eigen lokale warmtebronnen. Voor een toekomstbestendig energiesysteem zijn lokale warmte en koeling cruciaal.

¹² Zoals Schoon Schip in Amsterdam: <https://flex.energiesamen.nu/verhalen/50/kou-in-februari-stresstest-schoonschip-smartgrid->

¹³ <https://flex.energiesamen.nu/pagina/79/systeemintegratie-slimme-energiecombinaties>

¹⁴ TNO doet onderzoek naar de energietransitie en acceptatie daarvan op zowel technisch als sociaal gebied, ook naar energiearmoede. In de energiesector komt er een nieuwe rolverdeling: naast de traditionele energiebedrijven kunnen ook lokale coöperaties of nieuwe marktpartijen energie produceren en verkopen.

<https://www.tno.nl/nl/aandachtsgebieden/energietransitie/roadmaps/systeemtransitie/de-sociale-aspecten-van-de-energietransitie/energiearmoede/>

¹⁵ De Hogeschool Rotterdam en de HAN zijn bijvoorbeeld bezig met meervoudige waarden:

<https://www.han.nl/projecten/2020/meervoudige-waardecreatie/>

<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/business-innovation/circular-economy/New-economics-lab/>

Colofon

Over Buurtwarmte

Energie Samen Buurtwarmte zet zich in voor de belangen van bewonerscollectieven bij alle dossiers die op dit moment relevant zijn in de warmtetransitie. We doen dit door samen met overheden, warmte-initiatieven en andere partners te leren hoe de warmtetransitie vorm te geven en door gerichte voorstellen te doen voor beleidsontwikkeling. Daarnaast ondersteunt Buurtwarmte gemeenten en lokale initiatieven die die huizen willen verduurzamen, een buurtenergieplan willen maken, of een warmtesysteem willen ontwikkelen, exploiteren en beheren.

Contact

buurtwarmte@energiesamen.nu

<https://energiesamen.nu>

27 september 2021

